

5. Роджерс К. Емпатія. Психологія емоцій / К. Роджерс. – М. : Мир, 1984. – С. 234 – 238.

В статье идет речь об эмпатии как процессе постижения эмоционального состояния другого человека, способности эмоционально реагировать на переживания других людей. В научной литературе существуют различные подходы к определению эмпатии как свойства личности. Актуальным сегодня является определение причин развития эмпатии и оптимального уровня ее выраженности для эффективной работы практического психолога. Целью данной статьи является анализ исследования, проведенного среди студентов - будущих психологов по определению уровня их профессиональных эмпатических способностей, ценностных ориентаций и направленности их личности.

Ключевые слова: эмпатия, эмпатические способности, коммуникативные способности, сопереживание, сострадание, эмоциональность, профессиональные навыки, гуманистическая направленность личности.

The article is devoted to the empathy as a process of understanding the emotional state of another person, the ability to respond to the emotional experiences of others. In the literature there are different approaches to the definition of empathy as individual property. Determining factors in the development of empathy and the optimal level of its severity are relevant today for effective work of a psychologist. The purpose of the article is an analysis of a study conducted among students - future psychologists to determine their level of professional empathy abilities, values and direction of their personality.

At a time when in society there exist much competition, consumerism, aggression problem together humanity and empathy is particularly relevant. We consider empathy as social - psychological property of the person, which is a set of social and psychological abilities of the individual, in which this property is revealed both in relation to the object and subject to empathy.

A number of such abilities include: the ability to respond emotionally to experience another person's ability to recognize the emotional state of another and mentally move oneself in thoughts, feelings and actions of another person's ability, to use methods of interaction to facilitate the suffering of another person. Thus, empathy is a complex, multi-phenomenon structure represented by a set of emotional, cognitive and behavioral skills and abilities. Empathy is an important part of professional skills, and the development of empathy is an essential component of professional training of students - future psychologists.

Key words: empathy, empathy skills, communication skills, compassion, emotional, professional skills, humanistic orientation of the individual.

УДК 159.922.8

Ямчук Таїсія Юрївна,

старший викладач,

Мукачівський державний університет

ІНТЕГРАЦІЯ ЛОГІЧНИХ РІВНІВ У СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Стаття присвячена проблемі дослідження професійної самоідентичності майбутніх психологів та застосуванню інтегративного підходу до її вирішення. Доведено продуктивність використання для аналізу та формування професійної самоідентичності структури логічних рівнів, що дає змогу цілісно та вичерпно описати принципово різні контексти, в яких відбувається становлення професійної самоідентичності. Представлено результати дослідження, які демонструють ключові параметри змін професійної самоідентичності студентів-психологів протягом навчання у ВУЗі.

Ключові слова: самоідентичність, професійна самоідентичність, суб'єктивний досвід, структура логічних рівнів.

Постановка проблеми. Пріоритетним завданням вищої освіти є розвиток особистості майбутнього фахівця, адже активно становлення професійної самоідентичності майбутніх психологів відбувається під час навчання у вузі. Разом з тим, потреба у самоусвідомленні та розумінні власної ролі в житті та суспільстві продовжують бути актуальними та вимагати якісного вирішення на особистісному рівні. Проблема вивчення інтегративного підходу у становленні професійної самоідентичності майбутніх психологів розглядається в літературі вченими з різних

підходів. Проте, уявлення про професійну самоідентичність повинно складатися із цілісного, інтегративного підходу, центр якого становить цілісна особистість, а не окремі її характеристики. В свою чергу процес професійної самоідентичності повинен розглядатися як цілісний і динамічний процес власних професійних, позитивних досягнень. Зазначене вказує на необхідність застосування інтегративного підходу до вивчення професійної самоідентичності. Серед суттєвих проблем у темі самоідентичності є питання про її функціональну структуру. Крім питання генези,

розвитку, рушійних сил та критичних точок у формування ідентичності, важливо розуміти – як саме функціонує самоідентичність, як пов'язані між собою частини її структури та яке навантаження несе кожна з них.

Психологами і філософами ХХ століття здійснена ціла низка досліджень самосвідомості та ідентичності (М. Боришевський, Ю. Бромлей, П. Гнатенко, Е. Еріксон, І. Кон, М. Мід, Ж. Піаже, В. Соловйов, В. Столін, Т. Шибутані, Л. Шнейдер, та ін.). Серед запропонованих багатьма вітчизняними та закордонними дослідниками концепцій ми звернули увагу на підхід Грегори Бейтсона, що стосується розрізнення рівнів контексту у структурі суб'єктивного досвіду людини. Даний підхід здобув розвиток і застосування у роботах Роберта Ділтса, і відомий зараз як модель «Логічних Рівнів».

Мета статті - виявити особливості розвитку професійної самоідентичності у студентів-психологів та дослідити структуру параметрів самоідентичності, які можуть бути використані для формування професійної самоідентичності майбутніх психологів під час їх навчання у ВУЗі. У дослідженні використовувались такі методи: вивчення літературних джерел із проблеми, теоретичний та емпіричний аналіз проблеми.

Результати дослідження. Видатний англо-американський філософ, системний теоретик, антрополог, етолог Грегори Бейтсон (1904-1980) присвятив значну частину своїх робіт темі розрізнення рівнів узагальнення, на яких відбувається комунікація між людьми як елементами системи. За основу його роздумів було взято теорію логічних типів Бертрана Рассела та Альфреда Уайтхеда про ієрархічність висловлювань в логіці, згідно з якою кожна логічна функція може мати у якості своїх аргументів тільки ті елементи, які передують їй в ієрархії, тобто оперувати на певному рівні узагальнення можна лише поняттями нижчого рівня узагальнення.

Бейтсон застосував даний підхід до теорії гри та комунікації, дослідження різних видів навчання та психопатології. Так було створено концепцію «подвійного послання» («double bind»), що відкрила шляхи до розуміння природи патологічної комунікації, кібернетичної теорії шизофренії та алкоголізму, а також розуміння ролі системних процесів у формуванні психічних паттернів. Бейтсон вказує: «Людська вербальна комунікація може відбуватися і завжди відбувається на багатьох контрастуючих рівнях абстракції» [1]. Йдеться про те, що розрізнення рівнів узагальнення на якому ведеться комунікація принципово важливе для адекватного розуміння та порозуміння у людському спілкуванні, а неможливість розрізнення цих рівнів призводить до непорозуміння, зовнішнього або внутрішнього конфлікту, а подекуди – до генерації патологічних психічних станів, таких як шизофренія.

Звернімо увагу на значущість підходів Бейтсона для теми самоідентичності та самоідентифікації. Сам процес самоідентифікації очевидно відбувається на різних логічних рівнях, серед яких безпосередньо рольовий, власне ідентифікаційний рівень є далеко не

першим. Звернімося до моделі Логічних рівнів Роберта Ділтса як адекватного інструменту опису структури суб'єктивного досвіду людини. Розробляючи підходи Бейтсона, він виокремив, детально описав та застосував у практиці поведінкової психології, напрямок нейролінгвістичне програмування, шість принципово різних рівнів, котрі зараз продуктивно застосовуються у різноманітних контекстах – від терапевтичної практики – до стратегій бізнесу.

Р. Ділтс пише: «З психологічної точки зору можна говорити про п'ять основних рівнів: 1. Базовим рівнем являється наше зовнішнє оточення, наші зовнішні стримуючі фактори. 2. Ми взаємодіємо із зовнішнім оточенням за допомогою нашої поведінки. 3. Наша поведінка направляється нашою моделлю світу та нашими стратегіями, котрі визначають наші здібності. 4. Ці здібності організовані за допомогою систем переконань. 5. Самі переконання організовані через ідентичність (identity)» [2].

Далі автор вводить ще один, вищий рівень – духовний або рівень «Трансмисії», що надалі став називатися просто «Місія». Загалом використовуються усі шість рівнів, останній з яких відповідає на питання «вищого призначення» для особистості та надає принципово нової перспективи попереднім рівням узагальнення.

Визначимо можливість, що їх надає модель логічних рівнів для дослідження теми самоідентичності майбутніх психологів.

Розглядаючи проблему самоідентичності особистості як невід'ємний елемент структури суб'єктивного досвіду людини, що до нього «стягуються» інші рівні (цінності, здібності та навички, поведінка та стани, оточення), можна говорити про функціональну систему спостереження, діагностики, формування та рекреації (відновлення, зцілення) самоідентичності людини загалом та професійної самоідентичності майбутнього психолога зокрема.

Особливість проблематики становлення ідентичності професійних психологів полягає в унікальності даної професійної ролі. Кожна професія вимагає певної психологічної та фахової підготовки, психічної та інструментальної готовності, ціннісної та комунікативної позиції, усвідомлення власної ролі. Але більшість професій не вимагають настільки глибокого занурення в особистий світ себе самого та інших людей, їх глибинних переживань та інтимного прийняття рішень, як цього вимагає професія психолога. Більшість дослідників наголошують на тому, що у професії психолога, а відповідно в процесі становлення майбутнього психолога, велику роль відіграє його особистість. Зокрема, Л.Б. Шнайдер наголошує на її особисто-позиційному підході; На думку психолога «особистість – невід'ємна частина професійної діяльності. У зв'язку з цим актуалізується вивчення особистості психолога як суб'єкта професійної діяльності та як самореферентної системи» [5].

Зазначимо, що методологія опису ідентичності професійного психолога за допомогою структури Логічних рівнів має серію переваг. Це, перш за все, –

вичерпність опису психологічних явищ як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, впорядкованість описуваних явищ за рівнями узагальнення, можливість спостерігати мовні паттерни прояву того чи іншого Логічного рівня, що розширює можливість аналізу та точних дефініцій, ієрархічність структури, що автоматично вказує на точки впливу та взаємозалежності між частинами структури, можливість віднаходити «білі плями» у структурі ідентичності та створювати питання чи проблемні ситуації для їх «заповнення».

Для максимально ефективного використання потенціалу пропонованої моделі в темі професійної ідентичності майбутніх психологів варто використати інтегративний підхід, як сучасний та актуальний. Проблема інтеграції окремих явищ і процесів у педагогіці та психології сьогодні ґрунтовно досліджується. Серед них особливе місце займає інтеграція технічних і гуманітарних знань, наукових понять і художніх образів, елементів світогляду, вузькопрофесійних і духовних, загальнолюдських цінностей. Низку досліджень із цієї проблеми представляють наукові розробки Г. Альтова, В. Вайскопфа, С. Гончаренка, О. Карпова, О. Полат, Г. Тарасенкова, Ю. Фокіна, М. Чапаєва, Д. Чернілевського ін. Водночас бракує концептуальних досліджень з приводу інтегративності і виразної методології застосування поняття інтеграції та процедур інтегративного підходу в психології та педагогіці. Стосовно використання термінів «інтегративність», «інтегративний підхід», «інтеграція» – зазначимо, що вони наразі використовуються в психолого-педагогічній літературі, на наш погляд, надто вільно. Частіше за все дані терміни виступають наукоморфними синонімами слів «поєднання», «єдність», «комбінація», «сума» явищ та процесів, які відбуваються в одному контексті. Таке застосування змістовного терміну розмиває суть поняття та відволікає увагу від питань структури та функцій інтегрованого цілого та його частин.

Застосування структури Логічних рівнів до складної системи, що описана вище, приведе нас до більш повного бачення та зв'язного розуміння такого явища як підготовка майбутніх психологів у ВУЗі та формування їхньої професійної самоідентичності. Пропонуємо структурне дослідження другого з вище описаних контекстів, контексту «ВУЗівський вплив», що описує інтегративні процеси становлення самоідентичності студента-психолога за структурою Логічних рівнів.

Проведений теоретичний аналіз показав, що сьогодні не існує спільної думки на сутність процесу становлення професійної самоідентичності. На основі узагальнення наукових підходів, можна зробити висновок про засадничу роль процесів інтеграції (з урахуванням структури суб'єктивного досвіду!) для формування професійної самоідентичності майбутніх психологів. Йдеться не просто про спонтанні інтегративні процеси, котрі відбуваються або мали б відбуватися «самі собою» при «певних створених умовах» (тобто наборі абстрактних факторів), а про усвідомлений процес «стягування контекстів» від

оточення – до особистої Місії, що стосуються визначеної студентом цілі, наприклад – набуття навичок, позиціонування себе на ринку, кар'єрного зростання. Саме рівень місії надає усім попереднім пошукам над особистісного спрямування – і є ключовим фактором інтеграції у структурі Логічних рівнів.

Оскільки природний інтегративний процес відбувається у відповідності зі структурою суб'єктивного досвіду людини – за визначеними логічними рівнями – то і процес цілеспрямованого розвитку у ВУЗі, політику впливу та формування самоідентичності майбутніх психологів варто вибудовувати з врахуванням даної структури.

У даній статті пропонуються результати досліджень та загальний аналіз факторів формування самоідентичності студентів-психологів, які вказують на наявність та важливість у цьому процесі параметрів усіх шести логічних рівнів – від оточення до місії. Вибірку дослідження склали в цілому 90 студентів 1-го, 3-го та 5-го курсів, спеціальності «Практична психологія», Мукачівського державного університету. У ході дослідження було використано наступні методики, які дають змогу показати основні параметри самоідентичності майбутніх психологів та взаємозв'язки між ними в процесі навчання у ВУЗі: самоопис «Хто я?» (М.Кун, Т.Макпартленд), тест самоактуалізації (Е.Шостром), дослідження особистісного егоцентризму (Н.П.Фетіскін), методика дослідження професійної ідентичності (Л.Б.Шнейдер).

Застосування даних методик зумовлене тим, що кожна з них досліджує структуру самоідентичності, а всі вони разом дають змогу виразно показати параметри змін особистісної та професійної самоідентичності майбутніх психологів протягом навчання у ВУЗі, які належать до різних логічних рівнів. Опис методик, релевантних для нашого дослідження, та вибірково тих результатів дослідження за даними методиками, які виявили значущі показники описано нижче.

Методика «Хто Я?» представляє собою не стандартизований самоопис, який було запропоновано в 1954 році М. Куном і Т. Мак-Партландом. Самоопис у параметрах соціального Я зростає в ході навчання у ВУЗі від $X_{сер1к}=2,07$ ($\sigma=1,461$) на 1му курсі до $X_{сер3к}=7,5$ ($\sigma=2,862$) на 3му курсі та $X_{сер5к}=7,53$ ($\sigma=2,330$) на 5му курсі. Тобто розширюється уявлення студентів про самих себе як соціальну одиницю. Якість самоопису пов'язана із кількістю та різноманіттям соціальних характеристик, які використовують студенти-психологи, називаючи себе. Йдеться про значно більшу кількість соціальних ролей, які використовують студенти від початку до завершення навчання.

Стосовно параметру «Фізичне Я» варто відмітити, що його показники залишаються досить низькими стосовно показників інших параметрів. При цьому від 1-го до 5-го курсу спостерігається спадна тенденція у використанні даного показника при самописі студентів-психологів: $X_{сер1к}=1,07$ ($\sigma=0,944$), $X_{сер3к}=0,77$ ($\sigma=1,006$), $X_{сер5к}=0,4$ ($\sigma=0,774$). Це може бути пов'язано з тим, що впродовж

навчання у ВУЗі студенти все більше уваги приділяють не фізичним характеристикам себе, а професійним та соціально-запитуваним, звикають характеризувати себе не через тілесні, а інші психологічні параметри – здібності, риси характеру, комунікативні риси, професійні здобутки тощо. Врешті-решт значне падіння уваги до власного фізичного стану та недостатня самоідентифікація через фізичні параметри може стати на заваді здоровій фізичній саморегуляції психолога у професійному житті. Та зменшення цього параметру в ході навчання у ВУЗі можна вважати цілком природним і пояснюваним за рахунок навчально-професійної фіксації студентів.

Тест самоактуалізації (САТ) Е. Шострома (адаптація Ю.Є. Алешиной, Л.Я. Гозман, М.В. Загіка і М.В. Кроз) використовувався нами як суттєвий інструмент дослідження динаміки розвитку самоідентичності майбутніх психологів. В основі методики лежить опитувальник особистісних орієнтацій Е.Шострома, що досліджує самоактуалізацію як багатовимірну величину. Базовими параметрами вимірювання є шкали «компетентності в часі» та «підтримки» або «опора на себе». Також САТ має додаткові шкали, які більш детально описують певні параметри процесу самоактуалізації, усього маємо 12 шкал: (1) ціннісних орієнтацій (SAV), (2) гнучкості поведінки (Ex), (3) сензитивності до себе (Fr), (4) спонтанності (S), (5) самоповаги (Sr), (6) самоприйняття (Sa), (7) уявленя про природу людини (Nc), (8) синергії (Sy), (9) прийняття агресії (A), (10) контактності (C), (11) пізнавальних потреб (Cog), (12) креативності (Cr).

За шкалою ціннісних орієнтацій показники всіх трьох курсів студентів-психологів знаходяться в межах норми, причому з 1-го $X_{сер1к}=11,27$ ($\sigma=2,149$) спостерігається незначне зниження показника на 3-му курсі $X_{сер3к}=11,00$ ($\sigma=2,068$) та вже на 5му показник збільшується до $X_{сер5к}=11,47$ ($\sigma=2,874$). Отже, студенти-психологи поділяють цінності особистості, що самоактуалізується, і на 5-му курсі це стає особливо важливою особистісною характеристикою.

Шкала ставлення до природи людини демонструє в цілому позитивне ставлення та здорові переконання щодо сутності людської природи з урахуванням можливих протиріч у людських проявах. За даними дослідження – цей параметр зростає від 1-го ($X_{сер1к}=4,87$ ($\sigma=1,613$)) до 3-го ($X_{сер3к}=5,60$ ($\sigma=1,303$)) та 5-го ($X_{сер5к}=5,93$ ($\sigma=1,701$)) курсу. У Т-балах зростання відбувається в межах норми від 48 Т-балів на 1-му курсі до 54 Т-балів на 5-му курсі. Це говорить про позитивну тенденцію у розвитку розуміння людської природи студентами-психологами протягом навчання.

Параметр пізнавальних потреб послідовно знижується від 1-го ($X_{сер1к}=6,07$ ($\sigma=1,639$)) до 3-го ($X_{сер3к}=5,63$ ($\sigma=1,691$)) та 5-го ($X_{сер5к}=5,2$ ($\sigma=1,448$)) курсу. Цей параметр є суттєвим для розуміння особистості, що самоактуалізується та характеризує міру зацікавленості особистості пізнанням світу, а також описує наявність відповідних якостей. Тривожним є той факт, що показники 1го курсу ще відповідають нижній границі норми (45 Т-балів), а вже

показники 3го (43 Т-балів) та 5го (40 Т-балів) курсу виявляються нижчими за норму і тенденція – спадна. Цей факт можна пояснити тим, що процес пізнання, регламентований навчанням у ВУЗі, знижує загальну зацікавленість особистості у самостійних відкриттях щодо світу.

Тест особистісного егоцентризму Н.П. Фетіскіна використовувався для визначення его-орієнтації особистості майбутніх психологів з ціллю прослідкувати динаміку зміни даного параметру в процесі навчання у ВУЗі та можливостей подальшого формування здорових параметрів даної риси особистості, яка є важливою для побудови продуктивної професійної взаємодії з клієнтом майбутнього психолога. Показники особистісного егоцентризму поступово зростають на протягом навчання студентів-психологів у ВУЗі: $X_{сер1к}=13,53$ ($\sigma=6,257$); $X_{сер2к}=17,38$ ($\sigma=5,967$); $X_{сер3к}=20,24$ ($\sigma=9,307$), але не виходять при цьому за межі середнього рівня егоцентризму, який є здоровим для особистості в процесі її становлення. Показники особистісного егоцентризму 5-го курсу говорять про достатньо високий рівень значущості власного Я та вміння фокусувати увагу на власних потребах та інтересах, але водночас – не йдеться про перебільшення власної ролі або конфліктності чи принижені ролі оточуючих.

Для дослідження динаміки формування професійної ідентичності майбутніх психологів було використано методику вивчення професійної ідентичності (МВПІ) Л.Б. Шнейдер. Ідентичність розглядається Л.Б. Шнейдер як самореферентність, повідомлення самому собі про те, хто «Я» є, і що є «Моїм» – на основі переживання унікальності власного буття і неповторності особистісних властивостей, разом зі своєю приналежністю соціальної реальності, відносинам та іншим життєвим ситуаціям. Тоді професійна ідентичність – це результат процесів професійного самовизначення, персоналізації і самоорганізації, що проявляється в усвідомленні себе представником певної соціальної групи, професії і професійного співтовариства, певний ступінь «отожнення» себе зі «справою», що виявляється в когнітивно-емоційно-поведінкових самоописах «Я». Статуси ідентичності: передчасна ($X_{сер}$ у межах від 0 до 1,0) – ідентичність не усвідомлюється або нав'язана, особистість не робила істотних життєвих виборів; дифузна (1,0-2,0) – відсутність міцних цілей, цінностей і переконань або спроб їх активно сформулювати; мораторій (2,0-3,0) – криза ідентичності, активний пошук себе та спроба самовизначення; досягнута (позитивна, зріла) ідентичність (3,0-4,0) – сформована сукупність особистісно значущих цілей, цінностей і переконань, які забезпечують відчуття «Я», спрямованості та усвідомленості життя, структуру життєвих ролей та статусів. Якщо показники сягають 4,0 і вище – ідентичність вважається «псевдопозитивною».

Відповідно до ключа методики, учасники дослідження 1-го ($X_{сер1к}=2,246$ ($\sigma=0,9016$)) та 5-го ($X_{сер5к}=2,561$ ($\sigma=2,5623$)) курсу знаходяться у стані мораторію стосовно професійної ідентичності. Тоді як студенти 3-го курсу, за результатами дослідження

профідентичності (Хсер3к=3, 165(б=1,6068)), мають досягнути позитивну ідентичність. Такі показники свідчать про те, що по-перше, протягом навчання студентів-психологів відбуваються активні зміни стану професійної ідентичності; по-друге, процес становлення ідентичності не є лінійним і не залежить напряду від віку (дорослішання) або набуття професійних знань студентами під час навчання у ВУЗі. З наших досліджень видно, що вже на 3-му курсі студенти-психологи мають змогу досягти сформованої позитивної ідентичності. Чому ж відбувається повернення до стадії мораторію на 5-му курсі. Такий стан ідентичності на 5-му курсі може бути пов'язаний із проблемами професійного самовизначення молодого спеціаліста, потребою знаходити себе у новому просторі – на ринку професій, з необхідністю набути новий статус – спеціаліста, визнаного як професіонал. Наведені результати ще раз свідчать про потребу вивчати на концептуальному рівні джерела формування професійної ідентичності майбутніх психологів та віднаходити й використовувати відповідні фактори впливу під час навчання студентів у ВУЗі.

Звернімо увагу на усі без винятку параметри, їх набір відповідає усім вище описаним логічним рівням, а саме: рівень оточення - представлений параметром «фізичне Я», який описує зовнішні (суб'єктивні чи фактичні) характеристики особистості, які учасники досліджень вважають характеристичними для себе самих та суттєвими у самопрезентації; поведінка та

стани - даний рівень презентований «егоцентризм», який вимірює ступінь вираженості установки на ті чи інші внутрішні дії на адресу «Я» випробуваного та виражає стан особистої зацікавленості в собі самому на поведінковому рівні; здібності - даному рівню відповідає параметр «очікуване ставлення від інших», що описує, як на думку випробуваних ставляться до них оточуючі, якими їх бачать та як оцінюють; цінності та переконання - даному рівню відповідають наступні параметри: шкала ціннісної орієнтації та шкала пізнавальних потреб, які описують ціннісні параметри самоставлення до себе як до людини, що само актуалізується; місія - цей рівень у таблиці презентовано шкалою уявлень про природу людини, де йдеться про констатації «Ким насправді являється людина, а ким – ні?», чи є природа людини загалом доброю, чи злою.

Висновки. Можна зробити висновок про важливість у процесі формування професійної самоідентичності майбутніх психологів показників та параметрів усіх шести рівнів узагальнення – від оточення до місії, а також про наявність структурних зв'язків між усіма цими параметрами. Очевидно, що структура взаємозалежності означених параметрів є складною та потребує більш детального дослідження. Але вже спираючись на представлене дослідження, можна зробити висновок про необхідність задіяти в процесі навчання студентів-психологів фактори впливу, що відповідають усім шести логічним рівням суб'єктивного досвіду людини.

Список використаних джерел

1. Бейтсон Г. Шаги в направлении экологии раз ума: избранные статьи по психиатрии / Г. Бейтсон ; пер. с англ. Д. Я. Федотова. – Изд. 2-е. – М. : КомКнига, 2005. – 248 с.
2. Дилтс Р. Изменение убеждений с помощью НЛП / Р. Дилтс ; пер.с англ. В. П. Чурсина. – М. : Класс, 2000. – 192 с.
3. Румянцева Т. В. Психологическое консультирование: диагностика отношений в паре / Т. В. Румянцева. – СПб., 2006. – С. 82-103.

Статья посвящена проблеме исследования профессиональной самоидентичности будущих психологов и при менению интегративного подхода к ее решению. Доказано продуктивность использования для анализа и формирования профессиональной самоидентичности структуры логических уровней, что позволяет целостно и исчерпываю ще описать принципиально разные контексты, в которых происходит становление профессиональной самоидент ичности. Представлены результаты исследования, которые демонстрируют ключевые параметры изменений про фессиональной самоидентичности студентов-психологов на протяжении обучения в ВУЗе.

Ключевые слова: самоидентичность, профессиональная самоидентичность, структура логических уровней

This article is dedicated to the analysis of the essential factors in the process of development of professional identity of future psychologists. Here are introduced the results of a study which demonstrate the key parameters of change in personal and professional identity of psychology students in the process of study at university. The results of studies show key parameters in the change of professional identity of students-psychologists during the study at university.

Key words: professional self-identity, subjective experience, structure of subjective experience, structure of logic levels.